

נתיב הבושה פרק א'

ולפיכך סימן טוב באדם שהוא ביישן. ואחרים הוסיפו לומר שיותר מזה שמי שיש לו בושת פנים לא במהרה הוא חוטא, ודבר זה תוכל להבין מפני כי החוטא הוא יוצא מן הישר כמו שכתוב העז איש רשע בפניו וישר יבין דרכו, ולכך מי שהוא הפך העז פנים לא במהרה הוא חוטא, כי כל מצות הש"י הוא גזירה מן הש"י על האדם, וכאשר האדם בעל בושה וגדר הבושה שהוא מתפעל מאחר ואינו עומד כנגדו ולפיכך בעל בושה מוכן הוא לקבל הגזירות והמצות מן הש"י הגזר, וכאשר הוא מוכן לקבל הגזירה הוא ג"כ מוכן שלא יעבור. ולכך אמר אח"כ שכל מי שאין לו בושה ידוע שלא עמדו אבותיו על הר סיני, ור"ל כי בהר סיני היה הש"י למלך ישראל ואלוה עליהם לתת להם גזירות מצותיו, ושם כתיב למען תהיה יראתו על פניכם לבלתי תחטאו, כלומר כאשר בא הש"י לתת מצותיו שיהיו ישראל שומרים מצותיו ויהיה גזירותיו עליהם, לכך נגלה עליהם בעצמו שיהיה קבלת מצותיו מצד יראת הש"י. שהוא העלה על העלול, והיה הש"י נגלה בכבודו על הר סיני בעצמו, כי כאשר המלך בא בעצמו יש כאן יראה. ואל תאמר כי אותה היראה לא היה רק לשעה, זה אינו כי כאשר נגלה הש"י על הר סיני ולקח ישראל אליו לעם, כדכתיב (שמות כ') אנכי ה' אלקיך, וע"י שנגלה הש"י עליהם בעצמו והיה יראתו על פניהם נעשו ישראל אל הש"י לעם והם עלולים לגמרי, ובשביל זה יש להם היראה עולמית כי בענין זה נעשה הש"י מלך על ישראל וישראל אליו לעם שהיראה עליהם, ומי שאין לו בושה אינו מוכן לקבל יראה כלל, ומאחר שאינו מוכן לקבל יראה כלל א"כ אבותיו לא עמדו על הר סיני, כי בהר סיני אי אפשר בלא יראה שבזה נעשה הש"י מלך על ישראל והם אליו לעם, ולדבר זה אין הסרה אותה קבלה שקבלו הש"י למלך, ולכך מי שאין לו בושה בידוע שלא עמדו אבותיו על הר סיני שאם עמדו על הר סיני וקבלו אבותיו

בספר. משלי (כ"א) העז איש רשע בפניו וישר יבין דרכו. שלמה המלך רצה לומר כי האדם שהוא עז הוא ניכר בפניו של אדם כמו שנקרא עזות פנים. ונקרא כך מפני שאין משיב פניו אחר משום אדם אף אם הוא גדול שבגדולים אין משיב פניו אחר והוא עומד ומעיז כנגדו, ולכך עיקר העזות הוא ניכר בפנים של אדם. וכבר התבאר כי הפנים של אדם מתייחס אל עצם צורת האדם לפי שבו נגלה וניכר לבריות מי הוא, וכאשר האדם הוא עז פנים וכל עז הוא יוצא מן הישר ומן הסדר בתוקף ובעזות, והוא מורה כי עצם צורתו מה שהוא יוצא מן הראוי ומן הסדר בתוקף ובעזות, ומפני כך נקרא רשע כי כל רשע יוצא מן הסדר בתוקפו ובזרוע רמה שלו וכמו שהתבאר בנתיב הצדק. ולכך כל עז פנים הוא נכנס בכל מעשה בעולם אף שבסוף מגיע אל דבר שהוא יוצא מן הסדר הראוי אינו נמנע מלעשות, כי בעזות שלו הוא גומר הדבר אף שאינו ראוי. אבל מי שהוא ישר והישר הוא הפך העז כמו שהתבאר כי העז פנים הוא רשע, וכבר ידוע כי גדר הרשע שהוא יוצא מן הישר ולפיכך יבין הישר דרכו, ואם דרכו שיבא בסוף אל הדבר שהוא יוצא מן הישר אינו הולך בדרכו ההוא לגמרי:

ובפרק ואלו מותרין (נדריים כ', א') בעבור תהיה יראתו על פניכם לבלתי תחטאו, תניא ובעבור תהיה יראתו על פניכם לבלתי תחטאו מלמד שהבושה מביאה לידי יראת חטא מכאן אמרו סימן יפה לאדם שהוא ביישן, אחרים אומרים כל המתבייש לא במהרה הוא חוטא וכל שאין לו בושת פנים בידוע שלא עמדו אבותיו על הר סיני ע"כ. דבר זה בודאי שהבושה מביא לידי יראה, שהמתבייש הפך העז שהוא מעיז נגד אחר ולפיכך מכח עזותו אינו מקבל יראה מאחר, אבל המתבייש אינו עומד נגד אחר שאין ראוי לעמוד כנגדו. ולפיכך הבושה מביאה לידי יראת חטא, שאם אינו עומד אפילו כנגד אחר מכ"ש שהוא מקבל עליו יראת הש"י

לכך מה שישראל הם עזים מורה שהם בעלי נפש ואין הנפש שלהם מוטבע בחומר, ומ"מ הם ביישנים שהם מקבלים התפעלות מזולתם, כאשר ראוי לקבל התפעלות מן הש"י או ממי שהוא גדול ממנו אז הם בעלי בושא ביותר. ודבר זה מדה אחרת לגמרי כאשר הוא מוכן לקבל התפעלות מאחר אבל בעצמם עזים הם, ואף שיאמר על ישראל שהם אינם עזי פנים והם מקבלי התפעלות מאחר אבל עזים הם בעצמם, וזה כי אינם בעלי חומר והם כמו אש שהוא פועל ביותר מפני שהוא פועל בכח גדול, וכמו שהוא פועל בחוזק כך הוא ממחר לקבל התפעלות כי מי הוא שהוא יותר תקיף מן האש ועם כל זה הוא ממחר לקבל התפעלות מן המים שהם מבטלים כחו, וכך הם ישראל שהם חזקים ותקיפים מאוד בעצמם אבל ממחרים לקבל התפעלות מאחר הוא הבושא, ודבר זה מבואר מאוד:

ובפרק קמא דברכות (י"ב, ב') אמר רב חנינא סבא משמי' דרב כל העושה דבר עבירה ומתבייש בה מוחלין לו על כל עונותיו שנאמר למען תזכרי ובשת וגו' בכפרי לך על כל אשר עשית דלמא צבור שאני אלא מהכא ויאמר שמואל אל שאל למה הרגזתני וגו' אמר שאל צר לי וגו' ולא ענני עוד גם ביד הנביאים גם בחלומות ואילו אורים ותומים לא קאמר משום דקטליה לנוב עיר הכהנים ומנין דאחילו ליה מן שמיא שנאמר ויאמר שמואל אל שאל מחר אתה ובניך עמי ואמר ר' יוחנן עמי במחיצתי, ופירוש זה תמצא בנתיב התשובה ע"ש:

יראת הש"י על פניהם לא היה לדבר זה הסרה כלל, כמו שאין הסרה מה שהש"י מלך ישראל מפני שקבלו מלכותו על הר סיני:

ובפרק הערל (יבמות ע"ט, א') אמר ר' סימנים באומה זו רחמנים ביישנים גומלי חסדים, רחמנים דכתיב ונתן לך רחמים ורחמך כל המרחם על הבריות מרחמים עליו כו', וכל שאין מרחם על הבריות אין מרחמים עליו, ביישנים דכתיב למען תהיה יראתו על פניכם לבלתי תחטאו, גומלי חסדים דכתיב למען אשר יצוה את בניו ואת ביתו אחריו ושמרו דרך ה' לעשות צדקה ומשפט, כל מי שיש בו ג' סימנים הללו ראוי להדבק באומה זו וכל מי שאין בו ג' סימנים הללו אין להדבק באומה זו ע"כ. ויש לך לדעת מה שאלו ג' סימנים הם באומה הישראלית כי ירשו אלו ג' סימנים מן האבות, כי בא להם מדת הרחמים, מן יעקב שמדתו מדת הרחמים שכך כתיב אצלו (בראשית מ"ג) ואל שדי יתן לכם רחמים, וכן ירשו מדת הבושא מן יצחק שהרי מדת הבושא הוא מדת היראה וכדכתיב למן תהיה יראת ה' על פניכם, וזהו מדת יצחק כי מדתו מדת היראה כדכתיב (שם ל"א) ופחד יצחק היה לי, (שם) וישבע יעקב בפחד אביו יצחק, גמילות חסדים מן אברהם דכתיב אצלו (שם י"ח) למען אשר יצוה את בניו ואת ביתו אחריו ושמרו דרך ה' לעשות צדקה וגו', הרי לך כי מדת אברהם מדת החסד כאשר ידוע, ולפיכך מי שיש בו ג' סימנים הללו ראוי להדבק באומה זו והא דקאמר הכא דישראל הם ביישנים ואלו בפרק אין צדין (ביצה כ"ה, ב') קאמר תניא משמיה דר"א מפני מה נתנה תורה לישראל מפני שהם עזים שנאמר מימינו אש דת למו, ותניא ר' ישמעאל אומר ראוי הללו לתת להם דת אש איכא דאמרי דתיהם של אלו אש שאלמלא לא נתנה תורה לישראל אין בריה יכולה לעמוד בפניהם. אין זה קשיא דהא והא איתא שהם עזים היינו שאין להם גסות ועבות, החומר כמו שיש לביישן שהוא בעל חומר,